

Наукове товариство ім. Шевченка в Україні
Історико-філософська секція

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М.С.Грушевського Національної Академії наук України
Львівське відділення

Львівський Національний університет імені Івана Франка
Інститут історичних досліджень

**Матеріали засідань
Історичної та Археографічної
комісій НТШ в Україні**

**Випуск другий
(1995-1997 рр.)**

Львів — 1999

найпопулярніших книжечок "Просвіти" отримує відповідь: "жадання не узгляднено"³.

У жовтні цього ж року Головний Виділ приймає рішення половину накладу (5 тис. прим.) Молитовника надрукувати фонетичним правописом. Проте вже наступне засідання Виділу відмінює попередню ухвалу⁴. Лише Надзвичайний Загальний збір 1 лютого 1899 р. наважується визнати, що "народ уже досить освідомлений, щоби через правопис відкидати книжечки "Просвіти"⁵.

Коротке повідомлення не дає змоги навіть стисло окреслити коло питань, відповіді на які можна знайти в Протоколах загальних зборів та засідань Головного Виділу "Просвіти". Назвемо хоча б такі, як взаємовідносини між культурними товариствами різних політичних та національних спрямувань, ставлення до цих проблем урядових органів; народовецький рух і справа погодження українських партій 70-90-х рр. XIX ст; боротьба за впровадження української мови в школах; взаємини галицьких установ з Буковиною, Закарпаттям і Великою Україною та багато інших.

Отже, фонд "Просвіти" доповнено великою кількістю (понад 2 тис. аркушів) надзвичайно цінних історичних документів, цікавих для широкого кола дослідників.

³ Там же. — Спр. 7630. — Арк. 167.

⁴ Там же. — Арк. 200.

⁵ Там же. — Арк. 236.

ДОКУМЕНТИ АРХІВУ КАМ'ЯНЕЦЬКОЇ УНІАТСЬКОЇ КОНСИСТОРІЇ XVIII СТ. У ФОНДАХ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА

Реформа організаційної структури Уніатської Церкви на Замойському синоді 1720 р. передбачала запровадження нової для східних церков структури - інституту окружних офіціалів, на який покладалося завдання судівництва, адміністративного контролю за духовенством і вірними на території офіціалатів. Згідно з постановами синоду, якщо єпархія мала декілька катедральних церков, то при кожній з них мав бути окремих офіціал¹. Ця ухвала насамперед стосувалася Львівської єпархії, що номінально складалася з трьох частин - Галицької, Кам'янецької та Львівської «єпархій». Обсяг компетенцій уніатських офіціалів наближався до повноважень латинських вікаріїв², тому організація офіціалатів у Львівській єпархії дуже нагадувала відповідну практику в римо-католицьких дієцезіях.

На Поділлі, що власне й складало Кам'янецьку «єпархію» Львівського владичтва, посаду офіціала запроваджено, очевидно, вже на початку XVIII ст. У Замойському синоді в числі інших ієрархів брав участь о. Дионісій Машкевич, ігумен василіанського монастиря св. Онуфрія у Львові й водночас кам'янецький офіціал³. У своїх рішеннях (розділ 7 «De Officialibus») синод зобов'язав ієрархів запровадити посаду писаря в єпархіях не пізніше ніж через два місяці після офіційного проголошення прийнятих на ньому ухвал, погрожуючи санкціями в разі їх невиконання⁴. Як відомо, постанови си-

¹ Synodicon Ecclesiae Ruthenae. — Cracoviae, 1880. — P. 8.

² Litak S. Od Reformacji do Oświecenia. Kościół katolicki w Polsce nowożytny. — Lublin, 1994. — S. 177.

³ Synodus provincialis ruthenorum Habita in Civitate Zamosciae Anno MDCCXX sanctissimo domino nostro Benedicto PP. XIII dicata. — Romae, 1724. — P. 11.

⁴ Ibid. — P. 102 (розд. 8 «De Notario, et taxa Episcopali»: «Quia praeter Officialem, Episcopo summe necessarius est Cancellarius, sive Notarius; statuit Synodus, ut quilibet ipsum assumat post duos menses a promulgatione horum Decretorum, alias pro negligentibus a Metropolitano constituatur»).

ноду були опубліковані в 1724 р., а наступна згадка про кам'янецького уніатського офіціала датується 1727 р.⁵ Очевидно, приблизно в перших роках XVIII ст. у Кам'янці-Подільському почала діяти й консисторія. Нагромадження судово-адміністративних актів, офіційної кореспонденції та інших документів, вимагало їх впорядкування, а отже, й створення архіву. До цього офіціала зобов'язувало церковне законодавство: Замойський синод вимагав від консисторського писаря «якнайстаранніше зберігати акти процесів як цивільних, так і карних, має також мати книжку, в котрій мають вписувати свої імена ті, що склали Ісповідання віри; окрім того книгу Рукоположення...; також книгу візитацій, в котрій списується те, що відноситься до кожної церкви, а накінець книгу рескриптів, котрі називаються Gratiōsa, а саме розрешень і всіх речей, котрі належать до правдивої ласки...»⁶.

Не зупиняючись тут на характеристиці діяльності Кам'янецької консисторії, зазначимо тільки, що в кінці XVIII ст. вона, як і решта уніатських адміністративних установ на Поділлі, була офіційно ліквідована царською владою. Архів консисторії дістався у спадок «Відомству православного віросповідання» - духовному правлінню при Подільському єпископові. Таким чином, документи архіву втратили своє практичне значення й майже не використовувались канцелярією православного єпископа. Поступово архів «розповзався»: окремі його акти потрапляли у Львів, Київ, приватні колекції. Ймовірно, що частину архіву в 90-х рр. XVIII ст. вдалося переправити в консисторію львівського греко-католицького єпископа у Львові; цю гіпотезу підтверджують записи на деяких документах у ЦДІА України (Львів)⁷. У 1854 р., під час т. зв. «подільської тривоги», спровокованої чутками про підготовку Австрією війни проти Росії, уніатський архів разом з іншими архівами державних і церковних установ Кам'янця-Подільського в супроводі двох співпрацівників православної консисторії було вивезено до Брацлава. Відомо, що до його документів належали протоколи візитацій, метричні книги,

⁵ Національний музей у Львові. — Відділ рукописів та стародруків (далі — НМЛ). — Рк.л-13. — Арк. 1 зв., 11, 29 зв., 34 зв., 43 зв., 102 зв. (згадки про кам'янецького офіціала Римбалу (ім'я не вказано) як візитатора церков Скальського деканату).

⁶ Synodus provincialis... — Р. 102.

⁷ ЦДІАЛ. — Ф. 201. — Оп. 1, 4, 5.

ерекційні грамоти⁸. Як часто трапляється в подібних випадках, деякі документи під час переїзду зазнали пошкоджень, окремі ящики виявилися розпломбованими, що не виключало можливості їх пограбування. Втім, вже на початку 1856 р. архів знову повернувся на своє попереднє місце зберігання⁹.

Від подальшого знищення архів Кам'янецької уніатської консисторії врятувало розгортання на Поділлі, починаючи з 60-х рр. XIX ст., науково-красознавчих досліджень, у т. ч. з історії Церкви. Для виправдання російської колоніальної політики на Правобережній Україні, «історичної» місії Православної церкви, дискредитації унійної ідеї та заперечення будь-якого позитивного значення Уніатської церкви для українського населення, офіційній владі було необхідне наукове обґрунтування своїх великодержавних ідей. З іншого боку, царський уряд намагався скерувати зростаюче зацікавлення місцевої інтелігенції минулим рідного краю у вигідне для себе русло. За таких обставин постав у 1865 р. Подільський єпархіальний історико-статистичний комітет, який розробив широку програму збору документальних і археологічних пам'яток давнини¹⁰. Поглиблене вивчення історії православ'я на Поділлі вимагало залучення уніатських за своїм походженням джерел. Створення історико-статистичних описів парафій також було неможливе без використання церковних документів XVIII ст. Тому незабаром місцевий уніатський архів опинився в центрі уваги дослідників¹¹. Збереженню

⁸ Яворовский Н. Перевозка архивов и ценного имущества духовного ведомства из г.Каменца в более отдаленные от границы места в 1854 году из опасения войны с Австрией //Труды Подольского церковного историко-археологического общества (далі — Труды...). — Каменец-Подольск, 1911. — Вып. 11. — С. 385.

⁹ Там же. — С. 386, 390.

¹⁰ Баженов Л.В. Историчне красзнавство Правобережної України XIX — на початку XX століть. — Хмельницький, 1995. — С. 65.

¹¹ Див., наприклад: Длугопольский А. Историко-статистическое описание местечка Гусятина и церквей его //Труды... — 1876. — Вып. 1. — С. 206-273; Курчинский А. Историко-статистическое описание прихода и церкви села Почапинец (Каменецкого уезда) //Там же. — С. 152-205; Лобатынский С. Ставленные грамоты униатских митрополитов и епископов в Брацлавщине //Подольские епархиальные ведомости (далі — ПЕВ). — 1890. — № 32. — С. 713-725; Орловский П. Материалы для истории православия в Брацлавщине в

документів архіву сприяло утворення на його базі в 1890 р. Давньосховища старожитностей — першого на Поділлі історичного музею. Згідно з даними його довголітнього директора Є.Й.Сіцинського, Давньосховище мало в своєму розпорядженні 7684 речових і писемних пам'яток старовини¹². На жаль, у той час не було опубліковано докладного реєстру рукописів Давньосховища, тому на сьогодні дуже важко реконструювати первісний склад архіву.

З ліквідацією в 1920 р. Подільського церковно-археологічного товариства Давньосховище було реорганізоване в історичний музей, який під час Другої світової війни зазнав суттєвих втрат; було пограбовано або знищено й більшість документів уніатської консисторії. І тільки завдяки самовідданій праці працівників Кам'янець-Подільського музею протягом 60-80-х рр. деякі акти консисторії вдалося повернути у його фонди (зокрема, окремі книги надійшли зі сховища місцевого римо-католицького кафедрального костюлу)¹³. Як наслідок, про існування Кам'янецького уніатського архіву в складі рукописної збірки КІМЗ більшість українських науковців у радянські часи й не здогадувалися.

Відсутність достатньої джерельної бази з історії унії на Поділлі змусили автора статті розпочати цілеспрямовані пошуки втрачених колись парафіяльних і консисторських архи-

1766-1768 годах // Там же. — 1892. — № 34. — С. 619-626; № 36. — С. 647-653; *Сицинский Е.* Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. Ушицкий уезд // Труды... — 1911. — Вып. 11. — С. 1-144; 1916. — Вып. 12. — С. 145-208; *Он же.* Исчезающий тип деревянных церквей // Там же. — 1904. — Вып. 10. — С. 393-416; *Он же.* Приходы и церкви Подольской епархии // Там же. — 1901. — Вып. 9. — С. 1-1064; *Стефановский В.* Историко-статистическое описание села Лядавы Могилевского уезда Подольской епархии // ПЕВ. — 1863. — № 3. — С. 97-108; *Сулковский И. Я.* Судьбы православия в Подолии в период унии // Труды... — 1916. — Вып. 12. — С. 1-114; *Яворовский Н.* Историко-статистическое описание местечка Жванца, его церкви и прихода (Каменецкого уезда) // Там же. — 1876. — Вып. 1. — С. 90-151; *Он же.* Историко-статистическое описание с. Паневец // Там же. — С. 283-320; *Он же.* Историко-статистическое описание церкви и прихода с. Исаковед // Там же. — С. 174-283.

¹² *Баженов Л.В.* Вказ. праця. — С. 69.

¹³ Див. картотеку фондів Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (далі — КІМЗ).

вів Львівської єпархії. Організована в лютому 1997 р. перша така експедиція до Кам'янця-Подільського дала справді вражаючі результати: протягом тижня було виявлено та описано десятки документів з колишнього консисторського архіву Подільського офіціалату. Всі вони датуються XVIII ст. та зберігаються у фондах Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. На переважній більшості документів є відтиски печаток й штемпелів колишнього Подільського церковно-археологічного товариства або Давньосховища. Незважаючи на фатальні в багатьох випадках умови зберігання, часті переміщення, виявлені документи порівняно добре збереглися. За видовою ознакою їх можна поділити на такі групи:

— матеріали судово-адміністративної діяльності консисторії (протоколи засідань, декрети);

— протоколи генеральних і деканських візитацій церков Кам'янецької «єпархії»;

— документи парафіяльних архівів (витяги з актів генеральних візитацій, ерекційні грамоти тощо);

- метричні книги парафій.

Книги Кам'янецького консисторського суду. Найдавніша судова книга Кам'янецької консисторії датується 1732-1736 рр.¹⁴ На її форзаці зберігся старий номер архіву консисторії (№ 15), а також колишній номер рукописної колекції Давньосховища Подільського церковно-археологічного товариства (XXVII. — № 8). Безперечно, книжковий спосіб ведення записів практикувався в консисторії й раніше, однак жодних інших документів перед 1732 р. виявити не вдалося. Самі писарі дали книзі такий заголовок: «Akta Metropolitanskie Konsystorskie Kathedralne Kamienieckie»¹⁵. Така, здавалося б на перший погляд, невідповідність заголовка книги її внутрішньому змісту, пояснюється дуже просто. Річ у тім, що львівський єпископ Атанасій Шептицький (1715-1746) у той час одночасно був наділений гідністю київського митрополита (з 1729 р.), а кам'янецький офіціал здійснював судово-адміністративну владу від його імені. З іншого боку, на засіданнях консисторського суду розглядалися також справи, що стосувалися духовенства та вірних української частини Київської

¹⁴ КІМЗ. — Фонди. — СТП-187.

¹⁵ Там же. — Арк. 1.

митрополичої єпархії (Брацлавське і Київське воєводства), оскільки на ці землі фактично поширювалася юрисдикція львівського єпископа¹⁶. Тому суд у Кам'янці й фігурує в актах як «митрополичий консисторський кам'янецький». Що ж до змісту книги 1732-1736 рр., то більшість протоколів стосуються розгляду скарг намісників на парафіяльне духовенство, парафіян на священників тощо. Трапляються обляти угод парохів з коляторами, вписи презент коляторів для кандидатів на духовний сан. В актову книгу вносилися й маніфестації парафіян у сімейно-побутових справах.

Інша виявлена у фондах КММЗ актова книга - це декрети Кам'янецької уніатської консисторії за 1747-1750 рр. обсягом 177 аркушів¹⁷. На корінці фоліанта фігурує номер Давньосховища (№ XXXI), а на оправі чорнилом зроблено помилковий запис: «Деканата Каменецкаго Декреты». Автентичний заголовок книги зберігся на першому аркуші: «Acta Consistorii Generalis Ritus Graeci Latino uniti Camenecensis Podoliae sub Perillustri et Reverendissimo Joanne Pliski Officiali Cathedrali Came[ne]censi Podoliae Conscripta». На жаль, дві інші книги декретів духовного суду в Кам'янці-Подільському за 1738-1742 та 1751-1754 рр., описані свого часу Ю.Сіциньським¹⁸, не збереглися.

Протоколи єпископських і деканських візитацій. Оскільки одним з головних обов'язків офіціала було заступати спископа в якості генерального візитатора, то й документація, що продукувалася до, під час і після візитації, осідала в його

¹⁶ Про спроби львівських єпископів зберегти під своєю юрисдикцією частину деканатів Брацлавського та Київського воєводств у XVIII ст. див.: Головацький Я. Львовская руская епархия перед стома леты, описана по донесению, поданому до Римской курии Пресвященнейшим Львом Шептицким, єпископом Львовским, Галицким и Каменецким (напечатано из «Зори Галицкой-Альбума на год 1860»). — Львов, 1860; Описание документов архива западно-русских униатских митрополитов. — Санкт-Петербург, 1907. — Т. 2: 1701—1839. — С. 45-46 (док. № 1196), 138 (док. № 1563), 155 (док. № 1602); Великий А.Г. З літопису християнської України. — Рим, 1973. — Т. VI: XVIII ст. — С. 199; Bieńkowski L. Organizacja Kościoła wschodniego w Polsce XVI-XVIII w. // Kościół w Polsce. — Kraków, 1969. — Т. 2. — С. 860-861.

¹⁷ КММЗ. — Фонди. — СТП-239.

¹⁸ Труды... — Каменец-Подольск, 1889. — Вып. 4. — С. 48.

канцелярії. Як наслідок, чи не найбільшою групою консисторського архіву є протоколи генеральних візитацій, які особисто проводив кам'янецький офіціал на Поділлі в другій половині XVIII ст. Знову ж таки, доводиться констатувати досить відчутний некомплект цього виду джерела в фондах КММЗ. Якщо станом на 1889 р. у Кам'янецькому Давньосховищі зберігалось щонайменше 9 візитаційних книг¹⁹, то на сьогодні їх виявлено всього 2. Найдавнішою з них є протоколи генеральної візитації Подільської «єпархії» 1758-1764 рр., проведеної апостольським протонотарієм і кам'янецьким офіціалом Іваном Громницьким. Вони охоплюють 248 церков Гусятинського, Плоскіровського, Сатанівського, Скальського, Солобківського, та Червоногородського деканатів²⁰. Крайні дати документів - 5 січня 1759 р. і 1 березня 1762 р. Книга у фонди КММЗ надійшли в серпні 1976 р. зі сховища місцевого римо-католицького кафедрального собору²¹. Оправа шкіряна, на картонній основі, розміри книги - 19х33. Окрім оригінальних аркушів, підклесно складений пізніше (очевидно, Є.Сіциньським) географічний покажчик до тому. На останньому, 564-му аркуші текст обривається; цілком можливо, що книга дійшла до нас не в повному вигляді й містила описи церков інших деканатів.

Наступний документ — протоколи генеральної візитації Барського деканату 1771 р.²² На титульній сторінці поміщено помилковий запис: «Книга актов и визитов католических костелов Барского деканата», хоча насправді описи стосуються виключно уніатських церков. На відміну від попередньої книги, тут, окрім візитаційних протоколів, вписано «інструмент» - письмове повноваження (дозвіл) львівського єпископа Лева Шептицького від 19 серпня 1771 р. Іванові Любінському, кам'янецькому кафедральному архиєпископу й водночас Брацлавському офіціалові на візитації, а також пастирське послання того ж єпископа до духовенства та вірних про початок генеральної візитації 8 деканатів Барського офіціалату від 2 квітня 1771 р.²³ Обидві обляти належать до категорії т. зв. довізитаційної документації й не часто трапляються в книгах

¹⁹ Там же. — С. 46-48.

²⁰ КММЗ. — Фонди. — СТП-198.

²¹ Див. картотеку фондів КММЗ.

²² КММЗ. — Фонди. — СТП-231.

²³ Там же. — Арк. 1-6 зв.

ревізій уніатських єпархій²⁴. Решту 140 аркушів книги складають описи 53 церков Барського деканату, що хронологічно охоплюють серпень 1771 р. - лютий 1772 р. Отже, цей том перша з кількох книг генеральної візитації Поділля 1771-1772 рр.; описи решти 7 деканатів виявити не вдалося.

Документи парафіяльних архівів. Хоча Замойський синод і вимагав від парохів упорядкованого ведення діловодства, на практиці парафіяльні архіви в сучасному розумінні цього слова з'явилися на Поділлі аж у другій половині XVIII ст. Дуже часто єдиною опрацьованою книгою парафіяльного архіву була книга генеральних і деканських візитацій даної церкви, в яку переважно вносилися й записи про майново-господарські справи парафії, вписувалися презенти, інсталляційні грамоти священників тощо. У тих випадках, коли розглядалися справи про юридичний статус парафії, право на володіння земельними ділянками, суперечки між кліром, вірними, колятором, Кам'янецька консисторія вимагала представлення перед духовним судом відповідних документальних підтверджень, які містилися в актах парафіяльних архівів. Таким чином деякі з них опинялися в архіві уніатської консисторії в Кам'янці-Подільському.

У фондах КПМЗ виявлено рештки парафіяльних архівів с.Винниківці²⁵, с.Кривчики²⁶, с.Кульчиївці²⁷, с.Любомирка²⁸, с.Почапинці²⁹ та с.Чернятин³⁰. Церковні документальні збірки сіл Винниківці, Кривчики, Любомирка, Почапинці містять виключно протоколи єпископських і деканських візитацій, які є засвідченими копіями з оригінальних актів. Якщо з Кривчицького та Почапинського архіву збереглися тільки акти генеральної візитації 1790-1791 рр., то в книгах Винниківської та Любомирської церков зустрічаємо також і записи

²⁴ Зазначені документи були відомі подільському дослідникові С.Дложевському, який використав їх у своїй статті про уніатські візитації XVIII ст. Див.: Д[ложевский] С. О визитации или ревизии церквей во времена унии // ПЕВ (Прибавление). — 1886. — № 43. — С. 867-884.

²⁵ КПМЗ. — Колекція документів д/п. — № 1317.

²⁶ Там же. — № 1397.

²⁷ Там же. — СТП-236.

²⁸ Там же. — СТП-237.

²⁹ Там же. — Колекція документів д/п. — № 1390.

³⁰ Там же. — СТП-191.

візитаторів-деканів («Ex actis annuae Visitationis Decanalit Extractt.») відповідно за 1764, 1765, 1766, 1767, 1770, 1773 рр. та 1785, 1786, 1787, 1791 рр. Натомість у парафіяльну книгу с.Кульчиївці, окрім протоколів генеральних (1759, 1791 рр.) та деканських (1761, 1766, 1768, 1774, 1781, 1784, 1785 рр.) візитацій, додатково внесено інвентарний опис місцевої церкви 1785 р., складений, ймовірно, у зв'язку з передачею парафії іншому священникові³¹.

Більш різнопланово представлено документи парафії села Чернятин XVIII - початку XIX ст. Серед розмаїття актів знаходимо не тільки протоколи генеральної (1783 р.) та деканських (1767, 1768, 1769, 1770 рр.) ревізій, але й дві презенти князя Любомирського. Останні, як з'ясувалося, подають надзвичайно цікаві відомості про секту пилипонів на Поділлі. Зокрема, зазначається, що презента надається «після виходу [з села] пилипонів за границю», а місцева церква стоїть на тому місці, де колись була «каплиця по забраних пилипонах»³².

Метричні книги. Цей вид джерел переважно надходив до архіву консисторії разом з іншими документами парафіяльних архівів, у зв'язку з розглядом духовним судом різноманітних зловживань духовенства. Колекція метричних книг XVIII ст. у фондах КПМЗ є чи не найбільшою з-поміж решти його «уніатики». Збереглися метричні записи церков сіл Божикова (XVIII ст.)³³, Васютинців (1790-1794)³⁴, Карвасарів (1786-1791)³⁵, Пикова (1751-1790)³⁶, Рапкова (1774)³⁷, Рудої (1767-1793)³⁸ та ін. Не вдаючись до їх текстурального аналізу, зауважимо тільки, що в той час вони ще не мали усталеної форми запису, велися з численними пропусками, про що свідчать відмітки візитаторів на окремих сторінках метрик³⁹. Детальний розгляд питання про практику обліку природного

³¹ Там же. — СТП-236. — Арк. 1-2.

³² Там же. — СТП-191 (справа не пронумерована).

³³ Там же. — СТП-183.

³⁴ Там же. — СТП-192.

³⁵ Там же. — СТП-202.

³⁶ Там же. — СТП-201.

³⁷ Там же. — СТП-208.

³⁸ Там же. — СТП-198.

³⁹ Див., зокрема, метричну книгу с.Пикова (Там же. — СТП-210. — Арк. 7, 41, 43, 48).

руху населення на Поділлі у XVIII ст. вимагає залучення значно ширшого кола джерел, насамперед з фондів Центрального державного історичного архіву України у Києві⁴⁰.

Виявлені у фондах КІМЗ рештки архіву Кам'янецької уніатської консисторії XVIII ст. мають справді важливе значення для історії культури, мистецтва, архітектури, міжконфесійних стосунків на Поділлі. Вони ще раз спростовують сучасні стереотипні уявлення про майже суцільне винищення місцевих рукописних збірок за часів СРСР, особливо в роки Другої світової війни. Знахідка підтверджує, що тільки цілеспрямовані евристичні дослідження дають змогу творити справді повноцінну джерельну базу для студій з церковної історії в Україні.

⁴⁰ Про уніатські метричні книги з Поділля у фондах ЦДА у Києві див.: *Любченко В.Б.* Колекція подільських метричних книг XVIII ст. — як джерело історико-краєзнавчих досліджень // *Матеріали ІХ-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції.* — Кам'янець-Подільський, 1995. — С. 170-173.

НЕОПУБЛІКОВАНА ПРАЦЯ З ІСТОРІЇ УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У XVIII СТ.

Історія Церкви та міжконфесійних відносин в Україні, незважаючи на помітні зрушення останніх років, залишається однією з найбільш занедбаних ділянок наукових студій. Серед багатьох дослідників як в Україні, так і за кордоном, є поширеною думка, що в попередній період (XVIII - початок XX ст.) церковні історики у своїх працях нібито не виходили за межі епархій і митрополії (православної чи уніатської), до яких вони належали. Якщо для XVIII - першої половини XIX ст. це справді так, то в пізніший період зростає зацікавлення минулим не тільки своєї Церкви, але й інших конфесій на території теперішньої України. Зокрема, простежується не-прихована зацікавленість православного середовища історією унії. На жаль, значна частина його наукової спадщини ще й дотепер мало вивчена; багато робіт через різні причини взагалі не опубліковано. Тут йдеться про доробок Київської церковно-історичної школи, а саме про багатющу рукописну колекцію дисертацій Київської духовної академії (далі - КДА). На її безсумнівну вартість вперше звернув увагу В.Ульяновський у своєму синтетичному дослідженні з історії церкви в Україні¹, де, до речі, використано й неопубліковані дисертації КДА.

У колекції дисертацій КДА, що зберігається тепер в Інституті рукопису ім. В.Вернадського НАН України (ф. 304), нашу увагу привернула курсова робота студента 4 курсу КДА Петра Левицького «Униатские визиты, или ревизии приходов, 18 столетия как церковно-исторический материал»². Дисертаційне дослідження було успішно захищене в 1908 р., за що його автор отримав ступінь кандидата богослов'я³. Робота,

¹ *Ульяновський В.І.* Історія церкви та релігійної думки в Україні: у 3 кн. — Київ, 1994. — Кн. 1-2: Середина XV — кінець XVI століття. — С. 18.

² ІР ЦНБ. — Ф. 304. — Спр. 2029.

³ *Отчет о состоянии Киевской Духовной Академии за 1908-1909 учебный год* // *Труды Киевской Духовной Академии.* — Киев, 1909. — Кн. 11. — С. 458, 461-462.

вкладом в українські гуманітарні науки. Повідомлення та статті, розміщені в "Матеріалах", не втрачають своєї науковості від абсурдних та незаконних вимог (які зводяться до запровадження особливої цензури) Вищої атестаційної комісії України, що визначає науковість публікацій не за їхнім змістом та рівнем, а за чисто формалістичними параметрами: титулами членів редакційної колегії...

Ярослав ДАШКЕВИЧ,
голова Історико-філософської секції НТШ в Україні

ЗМІСТ

<i>Андрій БОЛЯНОВСЬКИЙ</i>	
Політико-правовий статус Галичини в системі окупованих Німеччиною територій: пошук альтернатив нацистської східної політики у 1941-1944 рр.....	3
<i>Костянтин БОНДАРЕНКО</i>	
Теоретичні та практичні розходження між фракціями ОУН на початку Другої світової війни: порівняльна схема.....	15
<i>Марія ВАВРИЧИН</i>	
До підсумків дослідження картографічної спадщини Г.Боплана.....	24
<i>Ліліана ГЕНТОШ</i>	
Ставлення Римського престолу до виникнення польсько-українського збройного конфлікту в 1918 р.....	30
<i>Тетяна ГОШКО</i>	
Російська та білоруська історіографія проблеми німецької колонізації та магдебурзького права в Східній Європі XIV-XVII ст.....	43
<i>Тетяна ГОШКО</i>	
Джерела та історіографія Польщі щодо проблеми магдебурзького права України XIV-XVII ст.....	79
<i>Андрій ГРЕЧИЛО</i>	
Джерела з української геральдики в польських архівах.....	90
<i>Андрій ГРЕЧИЛО</i>	
До питання про герб Києва в кінці XV - кінці XVIII ст.....	93
<i>Андрій ГРЕЧИЛО</i>	
До питання про герб міста Стрия.....	99
<i>Андрій ГРЕЧИЛО</i>	
Герб міста Роздолу в привілеї 1745 р.....	104
<i>Андрій ГРЕЧИЛО</i>	
У справі герба міста Жидачева.....	106
<i>Ярослав ГРИЦАК</i>	
Забутий польський перекладач Т.Г.Шевченка — Е.Л.Селецький.....	111
<i>Ярослав ГРИЦАК</i>	
Українська революція, 1914-1923 рр.: нові інтерпретації.....	117
<i>Ярослав ГРИЦАК</i>	
[Рец. на]. Taras Kuzio and Andrew Wilson. Ukraine: Perestroika to Independence. — Edmonton-Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1994. - XIV+260 pp.....	138

<i>Олена ГУЗАР</i>	
Правописна система Галичини 80-х рр. XIX ст.....	144
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI - початку XVII ст.....	151
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Документи та матеріали про польсько-українські стосунки у 1940-х рр. в Українському архіві (Варшава).....	155
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Документи Українського Центрального Комітету в Національному архіві Канади про польсько-українські стосунки 1941-1944 рр.....	157
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Караїмські написи в Криму як історичне середньовічне джерело. Проблематика дослідження.....	160
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Київ в ідеології України XV-XVIII ст.....	166
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
“Нова хронологія“ Анатолія Фоменка, або манівці концептуальної історії.....	170
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Омелья Прицак. До 75-річчя з дня народження.....	176
<i>Ярослав ДАШКЕВИЧ</i>	
Українські збірки Нью-Йорку.....	178
<i>Орест ДЗЮБАН</i>	
Національно-визвольна боротьба українського народу 1941-1945 рр. у світлі польських документів.....	182
<i>Орест ДЗЮБАН</i>	
Печатки політичних, громадських, культурних та інших установ і організацій міста Львова початкового періоду німецької окупації (1941 р.).....	194
<i>Андрій ЗАЯЦЬ</i>	
Наукові студії у Варшавському Головному архіві давніх актів.....	199
<i>Мирон КАПРАЛЬ</i>	
Джерела до історичної демографії та соціотопографії Львова XVI-XVII ст. у варшавських архівних збірках.....	201
<i>Ярослав КНИШ</i>	
Проблеми хронології перших київських князів.....	205
<i>Уляна КРИШТАЛОВИЧ</i>	
Карти України XVII-XVIII ст. в архівах і бібліотеках Канади.....	216

<i>Уляна КРИШТАЛОВИЧ</i>	
Минуле і сучасне бібліотеки Симона Петлюри в Парижі.....	218
<i>Михайло КРІЛЬ</i>	
Історичні дисципліни у Львівському університеті (кінець XVIII - перша половина XIX ст.).....	223
<i>Олег ПАВЛИШИН</i>	
Українська Національна Рада ЗУНР-ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. — червень 1919 р.).....	234
<i>Василь РАСЕВИЧ</i>	
Зовнішньополітичні орієнтації австрійських українців (1912-1918 рр.).....	253
<i>Василь РАСЕВИЧ</i>	
Роль Української національно-демократичної партії в організації українського державного життя.....	270
<i>Тарас РОМАНЮК</i>	
Архівні матеріали до історії українського шкільництва в Австро-Угорщині 1915-1918 рр.....	279
<i>Галина СВАРНИК</i>	
Архів Євгена Архипенка в Національній бібліотеці у Варшаві.....	291
<i>Галина СВАРНИК</i>	
Листи Є.Маланюка до Д.Донцова за 1924-1925 рр. Проблеми передачі текстів.....	297
<i>Галина СВАРНИК</i>	
Листування “вістниківівців“ в архіві Д.Донцова: досвід та перспективи публікації.....	308
<i>Іван СВАРНИК</i>	
Документи про організацію Геральдичної служби в Галичині в кінці XVIII ст.....	316
<i>Іван СВАРНИК</i>	
Польські офіційні документи про акцію “Вісла“.....	320
<i>Іван СВАРНИК</i>	
Радянські документи 1939 р. у фонді Народних зборів ЦДІА у Львові.....	324
<i>Алла СЕРЕДЯК</i>	
Протоколи засідань Головного Відділу товариства “Просвіта“ (1868-1923): з надбань ЦДІА України у Львові.....	329

<i>Георг СКОЧИЛЯС</i>	
Документи Кам'янецької уніатської консисторії XVIII ст. у фондах Кам'янець-Подільського музею-заповідника.....	333
<i>Георг СКОЧИЛЯС</i>	
Неопублікована праця з історії Уніатської церкви на Правобережній Україні у XVIII ст.....	343
<i>Георг СКОЧИЛЯС</i>	
Пастирські візитації в християнській спільноті: біблійні джерела, настанови отців церкви та партикулярне законодавство (до початку X ст.).....	361
<i>Феодосій СТЕБЛИЙ</i>	
До генези ідеї української незалежності в 40-х рр. XIX ст. (Михайло Свідзинський у пошуках пляхів визволення України).....	390
<i>Олеся ТУРІЙ</i>	
До питання про провідну роль греко-католицького духовенства в національному русі галицьких українців у XIX ст.....	408
<i>Олеся ТУРІЙ</i>	
“Українська ідея“ в Галичині 1848-1849 рр.: проблема національної та державної самостійності.....	418
<i>Ярослав ФЕДУРАК</i>	
Австрія в системі східноєвропейської політики 1654 р.....	434
<i>Ярослав ФЕДУРАК</i>	
Нові джерела до історії міжнародних відносин 1654 р. у фондах московського архівосховища.....	448
<i>Ярослав ФЕДУРАК</i>	
Польські плани ірландської колонізації України (50-і рр. XVII ст.).....	453
<i>Надія ХАЛАК</i>	
Громадсько-політична та наукова діяльність Степана Томашівського в роки Першої світової війни.....	459
Теми доповідей та повідомлень, виголошених на засіданнях Історичної комісії НТШ у Львові протягом 1995-1997 років.....	471
Теми доповідей та повідомлень, виголошених на засіданнях Археографічної комісії НТШ у Львові протягом 1995-1997 років.....	473
ІНДЕКС	475
ЗМІСТ	477